

De reis van de schilder Vincent van Gogh

De reis van de schilder Vincent van Gogh

Ruud Hobo

Het verhaal over Vincent van Gogh,
over zijn leven als schilder tijdens zijn verblijf in

Nuenen,
Antwerpen,
Parijs,
Arles,
Saint-Rémy-de-Provence
en
Auvers-sur-Oise

verteld door Vincent zelf.

Dit verhaal is in een iets andere versie uitgeven als onderdeel van *Schilderen is zijn leven*,
ISBN 9789464485509

*Door de hoge licentiekosten kan ik helaas in dit boek de schilderijen van Vincent niet laten zien. Ik maak in de tekst een verwijzing [XX00] naar een hoofdstuk achterin het boek. Daar vindt u meer informatie over het betreffende werk van Vincent en andere genoemde schilders. De werkstukken van Vincent kunt u vinden op <http://www.vggallery.com>
De foto's zijn door mijzelf gemaakt.*

In deze derde druk zijn nieuwe foto's van Arles en Saint-Rémy opgenomen.

Derde druk, juli 2025

ISBN: 9789464657173

Schrijver: Ruud Hobo

Coverontwerp: Ruud Hobo

© Ruud Hobo

Uitgeefplatform Brave New Books

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	6
2	Alex - Auvers-sur-Oise- donderdag 10 juli 1890 - middag	8
3	Vincent - Nuenen 5 december 1883 – 1 december 1884	14
4	Alex - Auvers-sur-Oise - Donderdag 10 juli 1890 - avond	27
5	Alex - Auvers-sur-Oise - Vrijdag 11 juli 1890 - ochtend	31
6	Alex - Auvers-sur-Oise - Vrijdag 11 juli 1890 - middag	33
7	Vincent - Nuenen - 1 december 1884 - 24 november 1885	34
8	Vincent - Antwerpen - 24 november 1885 – 28 februari 1886 ..	43
9	Alex - Auvers-sur-Oise - Vrijdag 11 juli 1890 - avond	51
10	Vincent - Parijs 28 - februari 1886 - 19 februari 1888	54
11	Alex - Auvers-sur-Oise - Zaterdag 12 juli 1890 - ochtend	65
12	Vincent - Arles - 20 februari 1888 – 23 oktober 1888	68
13	Alex - Auvers-sur-Oise - Zaterdag 12 juli 1890 - avond	92
14	Vincent - Arles - 23 oktober 1888 – 8 mei 1889	94
15	Alex - Auvers-sur-Oise - Zondag 13 juli 1890	107
16	Vincent - Saint-Rémy - 8 mei 1889 – 16 mei 1890	109
17	Vincent - Parijs - 16 mei 1890 – 20 mei 1890	129
18	Vincent - Auvers-sur-Oise - 20 mei 1890 – 14 juli 1890	132
19	Alex - Auvers-sur-Oise - Maandag 14 juli 1890 – Afscheid	138
20	Auvers-sur-Oise - donderdag 25 juli 2024	140
21	Het Van Gogh Huis Drenthe	145
22	Lijst van foto's	148
23	Genoemde schilderijen	150
24	Bronnen	157

1 Voorwoord

Het boek "De reis van de schilder Vincent van Gogh" is deel-2 van de tweeluik die ik over de schilder Vincent van Gogh geschreven heb.

Deel-1 heeft de titel "Vincent in Drenthe" (ISBN: 9789464654059) gekregen. Deel-2 begint daar waar deel-1 eindigt namelijk met zijn vertrek uit Drenthe.

De opzet van beide boeken is identiek. In beide boeken ontmoet handelsreiziger Alex de Goede Vincent van Gogh en heeft een gesprek met hem. In deel-1 vindt dat gesprek op 1 avond, in het voorjaar van 1884, plaats. In deel-2 vindt dat gesprek op meerdere dagen in juli 1890 plaats.

In beide gevallen zijn de gesprekken opgetekend als een soort live-verslag van de ontmoetingen. Het is geschreven als een verhaal dat Vincent vertelt. De schilder is dan ook de hoofd Ik-figuur in beide boeken.

Voor zover over de tweeluik.

Nu over "De reis van de schilder Vincent van Gogh"

In Drenthe heeft Vincent ontdekt wat het doel van zijn leven, zijn bestemming is: *Een bekwaam en succesvol schilder zijn en daarbij niet meer afhankelijk zijn van de financiële ondersteuning van Theo.*

Met zijn vertrek uit Drenthe begint zijn reis naar dat doel. Dat brengt hem via:

Nuenen	05-12-1883 - 24-11-1885
Antwerpen	24-11-1885 - 28-02-1886
Parijs	28-02-1886 - 19-02-1888
Arles	20-02-1888 - 08-05-1889
Saint-Rémy de Provence	08-05-1889 - 16-05-1890
Parijs	16-05-1890 - 20-05-1890
naar	
Auvers-sur-Oise	20-05-1890 - 29-07-1890

In Auvers-sur-Oise ontmoeten we Vincent en vertelt hij over zijn belevenissen tijdens die lange reis.

We weten niet precies wat hij in die plaatsen allemaal beleefd heeft. De ongeveer vijfhonderd brieven die Vincent na zijn vertrek uit Drenthe tot en met zijn verblijf in Auvers-sur-Oise geschreven heeft, geven maar een beperkt beeld. De brieven die Vincent ontving van onder andere Theo, zijn ouders en bevriende kunstenaars zijn er, op een klein aantal na, jammer genoeg niet meer. Uit de reacties van Vincent in de brieven die hij geschreven heeft kunnen we wel wat afleiden.

De ontmoetingen en gesprekken die hij gehad heeft zijn gebeurtenissen die ik zelf heb ingevuld. Het verhaal is daarom een mix van fictie en non-fictie. De ontmoeting die Vincent heeft met Alex de Goede is compleet verzonnen. Toch schrijft Vincent in brief 889 van 17 juni 1890: *"Met plezier maakte ik kennis met de Nederlander, die gisteren kwam."*

.....

Er zijn twee belangrijke thema's in het leven van Vincent. Deze twee aspecten spelen in zijn leven, dus ook in dit verhaal een belangrijke rol:

- Vincent heeft geregeld last van depressieve buien. Toen noemde men dat melancholie. De voor Vincent enige werkzame manier om de melancholie te onderdrukken was heel veel schilderen en afleiding zoeken.
- Vincent heeft sinds zijn ontslag bij Goupil op 1 april 1876 eigenlijk nooit meer zelf geld verdiend. Hij is daarom altijd afhankelijk geweest van wat Theo en soms zijn vader hem gaven. Hij heeft dus altijd geldgebrek. Hierdoor kan hij niet altijd schilderen en tekenen waardoor de melancholie weer op kon komen.

Het verhaal begint in juli 1890 met een onverwachte ontmoeting in Auvers-sur-Oise. Het plaatsje dat de laatste halte op de reis van Vincent blijkt te zijn.

Veel leesplezier

Ruud Hobo - Drenthe 2023 / 2025

2 Alex - Auvers-sur-Oise– donderdag 10 juli 1890 - middag

Ik zal me even voorstellen. Mijn naam is Alex de Goede, inmiddels 48 jaar oud. Ik ben handelsreiziger van beroep. Ik handel in alles waar ik winst mee kan maken. Dat kan zijn handelen in hout, turf, tabak, kolen, et cetera. Een voor Nederland interessante opkomende markt is de wijnhandel. De wijnconsumptie in Nederland is de afgelopen decennia wel flink gedaald, maar de voortekenen zijn goed. De markt begint weer aan te trekken en ik zie dus kansen voor me. Vorig jaar ben ik dan ook naar Parijs geweest en heb op de Wereldexpositie goede contacten gelegd met Franse wijnhandelaren. Daar heb ik de afgelopen week in Parijs weer veel tijd aan besteed.

Zonder me al te veel op de borst te kloppen kan ik stellen dat ik behoorlijk goed ben in mijn werk. Ik weet waar vraag is en ik heb een goed inzicht waar vraag naar bepaalde goederen gaat ontstaan. Daar speel ik dan op in. Op die manier heb ik bijvoorbeeld in Nederland behoorlijk goed verdiend met de turfhandel. Omdat het financieel zo goed gaat hoef ik niet zes dagen per week van 's morgens vroeg tot 's avonds laat te werken zoals aan het begin van mijn carrière in de handel. Hierdoor heb ik tijd voor andere zaken. Ik ben geïnteresseerd in kunst, met name de schilderkunst. Niet om in te handelen of thuis aan de muur te hangen, maar uit pure interesse. Schilderijen horen in een museum zodat iedereen die dat wil ze kan zien, is mijn bescheiden mening. Ik ben daarbij ook geïnteresseerd in het verhaal achter een schilderij of over het leven van de schilder. Ik mag graag musea in binnen- en buitenland bezoeken. Ik kom als handelsreiziger in veel plaatsen en als daar een museum is kan ik mijn zakelijk verblijf in die stad mooi combineren met een bezoek aan dat museum. Door een steeds verder uitbreidend spoorwegnetwerk zijn veel plaatsen makkelijker te bereiken. En veel sneller en comfortabeler dan met paard en wagen zoals in mijn eerste jaren als handelsreiziger.

Ik heb na het zakelijke deel van mijn verblijf in Parijs een aantal dagen genoten van het culturele leven daar. Ik heb een paar theatervoorstellingen bezocht en diverse tentoonstellingen van de bekende Franse meesters. Helaas is er eigenlijk de laatste tijd van die schilders weinig vernieuwends te zien.

Interessanter vond ik de werken van de zogenaamde Impressionisten. Ik heb het gevoel dat deze stroming of school met een

paar jaar wel eens heel groot kan worden. Misschien toch maar een paar van die werken kopen als belegging. Moet ik toch maar eens over nadenken. Ik heb me al wel wat georiënteerd omdat ik toch in Parijs was. Ik heb daarvoor een vrij grote toonkamer van Boussod, Valadon & Cie aan de Boulevard Montmartre bezocht. Deze toonkamer schijnt geleid te worden door een Nederlander. Helaas was die man er niet. Ik heb ook niet zijn naam vernomen.

In Parijs is men vanmorgen begonnen met de eerste voorbereidingen voor Quatorze Juillet, de nationale feestdag van de komende maandag. Deze feestdag is nog vrij nieuw. Pas in 1880 werd 14 juli tot een nationale feestdag verklaard. Dat is nog maar tien jaar geleden. Ik heb geen zin in die drukte dus ben ik vanmorgen vanaf mijn hotel in Parijs in een rijtuig naar het station Gare du Nord gereden. Ik ga een paar dagen genieten van het mooie Franse landschap en de omringende natuur. Omdat ik pas dinsdag weer in Nederland verwacht wordt, heb ik daar alle tijd voor. Op aanraden van een aantal schilders die ik sprak bij een expositie in de Salon, ben ik met de trein naar Auvers-sur-Oise gegaan. Dat is een dorp ten noorden van Parijs. In dat dorp is vlak bij het station tegenover het gemeentehuis een herberg te vinden waar je ook goed kunt eten, zo is mij verteld. Ik heb daarom telegrafisch een kamer gereserveerd.

Het was een mooie reis door een heuvelachtig gebied. Ik ben aan het begin van de middag op het stationnetje van Auvers-sur-Oise gearriveerd. Na een korte wandeling vond ik het logement, Herberg Ravoux, inderdaad tegenover het Place de la Mairie. De herberg ligt centraal aan de hoofdweg naar Pontoise. Auvers-sur-Oise is een populaire bestemming voor kunstenaars. Diverse schilders, zoals Daubigny, Cézanne, Pissarro, Daumier en Corot bezochten het dorp of hadden er een atelier. Mijn kamer, met nummer twee, ligt op de eerste verdieping. Als je voor het logement zou staan zie je op de eerste verdieping twee ramen. De rechter is van mijn kamer. Ik heb vanuit de kamer een fraai uitzicht op het gemeentehuis.

Adeline, de dochter van de uitbater Ravoux, vertelde me dat kamer vijf op de tweede etage ook bezet wordt door een Nederlander. Dat is een kunstschilder die er al ongeveer acht weken logeert. Deze man is altijd de hele ochtend op pad en komt meestal met de lunch weer terug. Na de lunch gaat hij naar de schilderkamer om zijn schilderijen uit te

werken. Vandaag is hij nog niet terug. Ik hoor dat wel aan, maar schenk er weinig aandacht aan want ik heb de afgelopen dagen al genoeg schilders gesproken. Wel oppert Adeline dat ik 's avonds met deze schilder kan gaan dineren. Ze heeft de indruk dat hij een beetje eenzaam is. Hij heeft weinig contact met andere gasten. Daarbij schijnt het dat hij geregeld gepest wordt door jongens in het dorp. Eigenlijk heeft die schilder alleen contact met dokter Gachet die verderop woont. Misschien komt hij daar eigenlijk alleen voor Marguerite, de dochter van de dokter. Het ontgaat me niet dat ze een beetje jaloers klinkt. "Maar hij heeft al wel een paar mooie schilderijen van mij gemaakt", vertelt ze nog.

Foto 1 Auberge Ravoux

Nadat ik mijn bagage naar de kamer gebracht heb en heb geluncht, ben ik op pad gegaan voor een wandeling door de mooie natuur rond Auvers. Als je de hoofdweg naar het oosten afloopt kan je tegenover de brug over de Oise linksaf naar boven. Je komt dan langs een fraaie kerk. Een flink gebouw met een mooie bouwstijl. Echt iets om te schilderen, naar mijn mening. Via de heuvels ben ik uitgekomen bij een ander klein stationnetje in Chaponval. Vandaaruit loop je in een bijna rechte lijn terug naar de herberg. Bij terugkomst heb ik me op mijn kamer wat opgefrist.

Foto 2 De kerktoren steekt net boven de heuvel uit

Nu zit ik op het kleine terras voor de herberg. Adeline en haar zusje Germaine zitten er ook. Ze vertellen me dat ze pas een jaar deze herberg hebben. De eigenaar, de heer Levert, verhuurt dit pand aan hen en er komen geregeld kunstenaars bij hen overnachten. Net zoals die Nederlander waarover ze me vertelde. Eén à tweemaal per week komt Nicolás Martínez Valdivieso langs om met de schilder te dineren. Dat is een Spaanse kunstenaar die in de buurt woont. Deze week niet want hij is op familiebezoek in Spanje. Adeline heeft de indruk dat deze spanjaard geen zin heeft in de drukte rond de feestdag van de veertiende juli. Genietend van een heerlijke Franse wijn en wat lokale lekkernijen blijf ik nog een tijdje zitten.

In de verte zie ik een man met schilderspullen uit een zijweg komen. Ik krijg meteen een déjà-vu. Die man komt me bekend voor. Op het moment dat hij langs mijn tafeltje loopt om de herberg in te gaan, herken ik hem.

“Meneer, bent u Vincent van Gogh, de schilder”, roep ik.

Abrupt blijft hij staan en kijkt me aan met een blik van ‘waar ken ik je van’.

“Ik ben Alex de Goede. We hebben elkaar zo’n zes jaar geleden ontmoet in Nuenen. U vertelde me toen over uw verblijf in Drenthe”, vervolg ik.

Al vrij snel komt er een grote glimlach op zijn gezicht.

“Ik herken u. U bent inderdaad die man die me in Nuenen opzocht om naar mijn verhaal te luisteren. Wat leuk u weer te zien. Ik breng even mijn spullen naar boven en dan kom ik zo terug”.

Bij terugkomst heeft hij nog steeds een grote grijns op zijn gezicht. Adeline heeft een nieuwe karaf heerlijke wijn, water en wat lekkernijen neergezet. "Zet maar op mijn rekening", zeg ik haar.

"Kennen jullie elkaar?", vraagt ze. "Kennen is een groot woord", antwoord ik, "maar we hebben elkaar eerder gesproken. Ik wist echt niet dat hij hier ook is. Dat is een grote verrassing voor mij".

Als Adeline ons alleen laat, vraag ik aan Vincent "Drink jij water? Geen wijn meer?"

"Sinds ruim een jaar drink ik geen druppel alcohol meer en ik voel me er heel goed bij. Maar nu wil je zeker weten hoe het mij vergaan is na het Drentse avontuur en nadat we elkaar gesproken hebben in Nuenen."

"Natuurlijk, ik heb alle tijd. Ik ga zondag of maandag pas weer richting Nederland. Maar vertel eens, ben je vanuit Nuenen hierheen gegaan? Je had het toen over om eventueel naar Antwerpen te gaan."

"Ik ben na bijna 2 jaar in Nuenen te zijn geweest inderdaad naar Antwerpen gegaan. Daar heb ik wat teken- en schilderlessen gevolgd. Dat was geen succes. Zonde van mijn tijd. Daarna door naar Parijs. Twee jaar bij mijn broer Theo gewoond. Na die twee jaar was ik de drukke stad meer dan zat. Ik droomde ervan om in het zuiden, in Arles, een schilderkolonie te starten samen met mijn schildervriend Paul Gauguin. Ook dat werd geen succes. Ik stortte mentaal in en ben een jaar opgenomen geweest in een soort psychiatrisch ziekenhuis in Saint-Rémy-de-Provence, een dorp vlakbij Arles. Afgelopen mei zat ik ongeveer een jaar in dat ziekenhuis en vond ik dat ik voldoende hersteld was. Ik ben toen naar Parijs gegaan, waar ik Jo, de vrouw van Theo voor het eerst ontmoette. En natuurlijk hun zoontje, mijn neefje, zag ik voor het eerst. Ze hebben dat jongetje Vincent genoemd, naar zijn grote oom. Daar ben ik heel trots op. Sinds half mei zit ik hier. Ik heb het hier goed naar mijn zin, ben lekker aan het schilderen en ik denk erover om binnenkort toch even terug naar Nederland te gaan om mijn moeder te bezoeken. Maar dat komt nog wel. Laat ik beginnen waar we de vorige keer geëindigd zijn."

NUENEN

3 Vincent - Nuenen 5 december 1883 – 1 december 1884

Zoals ik je toen in Nuenen vertelde Alex, ben ik begin december 1883 vanuit Drenthe naar mijn ouders in Nuenen gegaan. Ik ben weggegaan uit het logement in Nieuw-Amsterdam helaas met het achterlaten van een aantal tekeningen en schilderijen die nog niet af waren. Ik ging ervan uit dat men ze wel voor me zouden bewaren want ik zou immers snel terugkomen. In ieder geval vroeg in het voorjaar. Ik kan me die tocht nog goed herinneren. Mijn reis naar Nuenen begon met een wandeling van ruim zes uur door de heide en langs het kanaal naar Hoogeveen. Het was een stormachtige ochtend met veel regen en sneeuw. Deze wandeling kalmeerde mij. In Hoogeveen heb ik mijn spullen opgehaald bij Albertus Hartsuiker. Daarna ben ik met de trein naar Eindhoven gereisd om daarna het laatste stuk naar Nuenen te lopen. Ik zag er enorm tegenop om weer bij mijn ouders te gaan wonen. En zij zagen ook op tegen mijn komst. Ze waren er niet echt blij mee. Het was allesbehalve een hartelijk weerzien. Wat mij al snel tegenviel was dat de mening van mijn vader over mij en zijn houding ten aanzien van mij totaal niet veranderd was. Het botste weer als vanouds. Je moet je realiseren dat ik twee jaar daarvoor min of meer het huis was uitgezet. Ik heb vanuit Drenthe diverse keren mijn ouders geschreven dat ik mogelijk voor een korte periode terug zou komen. Ik hoopte dat dan de meningsverschillen opzijgezet konden worden. Van mijn kant sowieso wel. Maar mijn vader bleek dat niet te kunnen. Hij bleef hard in zijn oordeel over mij.

In de pastorie in Nuenen woonden ook nog mijn zus Willemien en broer Cor. Hierdoor was het huis best vol. Ik kreeg de schuur, een ruimte achter de pastorie, ter beschikking. Daar kon ik wonen en werken. Ik hoefde daardoor niet vaak in het huis te zijn. Eigenlijk had mijn vader mij de toegang tot het huis verboden. Ik kreeg de indruk dat hij me zag als een soort herdershond die de kamer in komt met natte poten en de hele boel vervuult. Ik merk dat ik me daar nog steeds kwaad over kan maken. Dat is niet goed, mede omdat ik er al snel achter kwam dat mijn vader me niet kon volgen als ik hem iets probeerde uit te leggen. Het is nu al ruim zes en een half jaar geleden, dus ik moet het laten rusten. Tot mijn geruststelling stonden zowel Theo als mijn vriend Anthon van Rappard achter mijn besluit om terug te keren naar mijn ouders.

Al snel ben ik weer naar Den Haag gegaan. Ondertussen werd de ruimte in de schuur van de pastorie ontruimd. Dat kon ik na mijn terugkomst uit Den Haag gaan inrichten als mijn atelier. Ik had in Den Haag nog het een en ander in opslag. Dat waren onder meer studies, prenten en wat andere spullen. Ik heb dat ingepakt en naar Nuenen gezonden. Ik ben ook een dag bij Van Rappard geweest om de schilderwerken die hij op Terschelling gemaakt had te bewonderen. Ik vond ze echt heel mooi. In Den Haag ben ik ook bij Sien langs gegaan. Dat was wel moeilijk, want ik voelde nog steeds veel voor haar. Het was nog toen ongeveer drie maanden geleden dat ik bij haar wegging. Ik wist dat samenleven niet meer kon. Opnieuw beginnen was geen optie. Toch bleef het knagen. Ik dacht nog steeds geregeld aan haar. In heb dat ook diverse keren aan Theo geschreven, waarschijnlijk om het op die manier van me af te kunnen zetten. Ik bleef toch bij de beslissing blijven om niet samen met haar verder te gaan. Met kerst dat jaar was ik weer terug in Nuenen.

"Vincent, eerst word je weggestuurd Den Haag uit, bij Sien weg. In Drenthe gaat het niet zoals je hoopte en de ontvangst door je ouders was ook niet al te hartelijk. Deze periode moet heel zwaar voor je geweest zijn, toch?"

Dat klopt Alex. Het was inderdaad allemaal niet prettig. Ik had de grootste moeite om een aanval van melancholie te onderdrukken. Dat was ook één van de redenen waarom ik vrij snel naar Den Haag ging. Ik moest even weg uit Nuenen om te overdenken hoe ik hier mee om kon gaan. Dat kan je je wel indenken na zo'n ontvangst door je eigen ouders. Ik nam me voor dat als ik eenmaal in Nuenen zou wonen ik wel geregeld zou uitkijken naar mogelijkheden om ergens anders in het dorp een atelier te huren waar ik eventueel ook zou gaan wonen. Nee, het was geen hartelijke terugkomst. De mensen in het dorp waren trouwens erg verbaasd dat er nog een Van Gogh bestond. Ze hadden blijkbaar nog nooit van mijn bestaan gehoord. Maar dat is allemaal verleden tijd. Zand er over.

In Drenthe was ik tot de conclusie gekomen dat ik de rest van mijn leven schilder wilde zijn. Ik had mijn bestemming ontdekt, een leven lang schilderen. Ik voelde me vanaf het vertrek uit Drenthe echt schilder. Ik moest me alleen nog verder gaan bekwamen. Ik was nog lang niet de volleerde en succesvolle schilder die ik wilde zijn. Dat snapte ik ook wel. Ik zag dat meteen al voor me als een soort reis waarbij ik naar andere

steden of landen zou gaan om daar vaardigheden te leren en om mijn werk daar te verkopen. Ik zou pas succesvol zijn als ik voldoende ging verkopen om niet meer financieel afhankelijk van Theo te zijn. Door mijn tijd bij Goupil waarbij ik al in een aantal plaatsen zoals Parijs en Londen had gewoond, had ik een goed beeld gekregen van de mogelijkheden voor mij.

Foto 3 Pastorie in Nuenen

De laatste week van december 1883 heb ik gebruikt om in het schuurtje van de pastorie mijn atelier in te richten. Dat schuurtje was wel wat behelpen maar het was mijn eigen atelier! Ik was klaar voor de toekomst en had er veel zin in. Ik was een en al positieve energie. En het nieuwe jaar brak aan. Kortom de start van een heel nieuw tijdperk voor mij. Ik zat boordevol frisse ideeën om te gaan schilderen.

Ik ben me gaan richten op een voor mij totaal nieuw onderwerp en wel de wevers. Ik had de indruk dat er weinig schilderijen en tekeningen van deze arbeiders bestonden. Ik kende ze in ieder geval niet. Als oefening had ik er drie aquarellen van gemaakt. Wevers bleken lastig te tekenen omdat ze in kleine vertrekken werken en je daardoor geen afstand kon nemen om het weeftoestel correct te tekenen. Dat was volgens mij één van de redenen waarom het dikwijls bij andere schilders mislukte. Lastig om te tekenen wil volgens mij niet zeggen dat het onmogelijk is. Het kost gewoon meer moeite. Meer niet! Ik had in Nuenen een huisje gevonden waar twee weeftoestellen stonden en waar het tekenen daardoor beter te doen was. Ook Van Rappard had in